

skozi vrata. Zunaj na hodniku je pa postal in dejal sam sebi: »Takó se ti je res samo sanjalo, Šibrava?«

Bridkost mu je stisnila grlo, a v tem se je spomnil jabolka. Naglo je segel z roko v žep, pa jabolka ni bilo ondi.

Starčku Šibravi se je iznova ujasnilo lice. V duhu je videl Jezusčka, kako sega po jabolku. Torej vendar niso bile to le sanje?

Še par lepih let je šival Šibrava v zeleni hišici. Potem je pa neko zimo mirno zaspal svete smrti v blagoslovljeni starosti 80 let.

A tajnosti iz one noči pred sv. Tremi kralji ni izdal nikomur.

Leop. Podlogar:

Iz zgodovine kranjskih trgov.

7. Litija.

(Konec.)

Rударstvo v Litiji sega nazaj v stare čase. O tem pričajo razne starine - izkopanine, ki so se pokazale pri uravnavi novih in novejših ondotnih rudnikov. Pismene podatke o tem pa imamo šele od 16. stoletja naprej. V župnijski cerkvi svetega Martina pri Litiji je vzdian v krstni kapelici nagrobni kamen. Ob njegovem robu so vrezani rudarski znaki in napis: »Christof Bruckerschmied — Grves (= Grüss) got das edel perkwerch, 1537«. To je bilo rudarsko geslo, po naše: »Bog blagoslovi pošteno rokodelstvo!« Ta Krištof je bil mogoče lastnik ali pa nadzornik litijskega rudnika.¹

V Litiji je bilo rudarstvo v 16. stoletju že zelo razvito; tu je bilo središče rudarstva in sedež višje rudarske oblasti. Dvorni patent iz leta 1550., ki je določal, naj se izženó iz dežele protestanti, je pa povzročil tudi v rudarstvu naglo izpremembo. Rudarstvo je začelo hirati in je slednjič ponehalo, da, celo popolnoma se pozabilo. Valvasor (1689) zamore o litijskih rudnikih poročati le to: »Sitarjevec nad Litijo ima le malo lesa. Gol je in nič porastel; tudi nima njiv in ne travnikov. Nekdaj je bil tukaj rudnik; sledovi o njem se še poznajo. Kakšen rudnik je to bil, je ob vsem ugibanju težko povedati. Najde se tu nekaj živega srebra, iz česar se da sklepati, da se je kopala tukaj živosrebrna ruda.«

Leta 1740. je naročil deželni glavar Korbinijan Saurau (1734—1742) cesarskemu rudarskemu mojstru Antonu Hauptmannu, naj preišče litijsko

¹ Mittheil. 1891, 9.

okolico in poroča, v kakšnem stanju in kje se nahajajo stari litijski rudniki.

Leta 1740., 17. avgusta, je rudarski mojster vposlal poročilo, da je preiskal Sitarjevec na šestnajstih mestih. Ta mesta natančno popiše in jih imenuje »rudnike starih«. Svetuje, naj bi se rudniki zopet odprli. Se je li v tem oziru pozneje kaj storilo, nimamo poročila. Le toliko nam je znano, da je vzdržavala Rudarska družba Zagorje do leta 1860, v Zavrstniku svinčeni rudnik.

V Litiji je odprl potem rudnike rudarski ravnatelj I. Strobl l. 1873. Dve leti pozneje jih je kupil »C. Wehrban in družabniki«. Ti so l. 1878. ustanovili sedanje rudarsko podjetje. To je dalo kovati l. 1886. za neko rudarsko slavnost spominsko medaljo iz tam pridelanega blaga. Sprednja stran medalje kaže v ozadju hrib Sitarjevec. Preko njega sije solnce. V podnožju gore, na desno, se razprostira Litija. Desno je tudi rudarsko poslopje in žična vrv, ki vleče rudo v tovarno. Na obronku hriba so pa simboli Saturna, Merkurja in Lune, ki pomenijo rudo, kakršno hrani Sitarjevec v sebi: svinec, živo srebro in srebro. Zadnja stran medalje pa nosi med hrastovim in lipovim listjem napis: »Zur Erinnerung an den ersten Silberblick der Hütte Littai. 6. November 1886. Segen des krainerischen Bergbaues.« (V spomin na 6. november 1886, ko je litijska rudarska družba prvič zagledala srebro.)¹

Turki so napadli Litijo meseca julija leta 1528. Takrat je vladal Notranjo Avstrijo (Dolenje in Gorenje Avstrijsko, Štajersko, Koroško in Kranjsko) brat avstrijskega cesarja Karola V. (1519—1556) Ferdinand I. (1522—1564). Po nesrečni bitki pri Mohaču leta 1526., kjer je podlegel ogrski kralj Ludovik II. Sulejmanu II., so bili navalali Turkov na Kranjsko pogostnejši. Ferdinand I. je odredil, da se spravijo v slučaju nevarnosti zvonovi iz dežele v mesta in gradove ter poberó cerkvene dragocenosti. Te naj bi se prekovale v denar in porabile za vojne troške proti Turkom. Leta 1528. so navalili Turki štirikrat na Kranjsko. Dne 8. julija je prebredlo 6000 Turkov pri Kostelu Kolpo in pridrlo blizu Ljubljane. Napasti je pa niso upali, ker je zbral Nikolaj Turn krepko vojsko in jih z njo prepodil. Spustili so se potem proti Kamniku. Na poti so se jim pa krepko postavili v bran Goričani (Domžalci, Trzinci in Mengšani). Mnogo Turkov je pokopanih ob Holmcu, kjer so naskakovali tamošnji tabor. Bežali so potem iz kamniške okolice proti Litiji. Tudi to so mimogredé ali hité postrašili, potem pa naglo udarili proti Višnjigori. Tega leta je vladala zaradi vojskinih stisk po Kranjskem velika draginja. Drago je bilo žito, sol in vino, meso se pa kar ni dalo preplačati. Beračev, posebno italijanskih, je kar mrgolelo po mestih in vaseh.²

Požar je uničil Litijo dvakrat prav hudo. Leta 1614. je pogorel trg in cerkev. Stara cerkev je imela tri oltarje: svetega Nikolaja, svetega Sil-

¹ Mitth, 1889. 351—353.

² Valv. XV. 424 in Letopis Mat. Slov. 1871. 118.

vestra in svetega Mihaela. Po požaru so sezidali cerkev nanovo in postavili poleg starih treh oltarjev še četrtega v čast zaščitniku zoper ogenj in požar, svetemu Florijanu.

Leta 1636., 11. aprila, pa je, kakor že povedano, pogorel ves trg z gradom vred; le cerkev svetega Nikolaja ni bila končana.

Francka Zupančič:

Velikonočna vodica.

ekje v pomladnem gozdu izvira virček. Čista, kristalna vodica žubori iz zemlje in se nabira v mali, plitvi globinici. Iz nje pa teče venkaj čez koreninice, kamenje, skozi gozd, po travniku — v svet.

Tam, kjer žubori virček iz zemlje, stoje mlade jelke. Nadele so si svetle, dehteče svečice. Prijeten vonj se širi v njih vrhovih kot dih velikonočne sveče.

Za gorami blesti jutro. Zlatordeče duri se odpirajo na nebu. Tedaj leskeče vodica kakor tekoče zlato. Svetle iskre se sipljejo s hribov čez jelke in zró kristalno-blesteči virček. Velikonočno jutro je.

Stara pripovedka vé, da ide v tem času, ko blesti mlado jutro v samoto vrhov, vstali Zveličar skozi gozd in da blagoslavlja žuborečo vodico. Tako pravi stara pripovedka. In kdor pride v zgodnjem velikonočnem jutru skozi gozd k samotnemu virčku, vidi, kakó se siplje tisoč svetlih žarkov v čudezni krasoti skozi pomladnozelene vrhove listovcev, kakó veselo miglja slednji list drevja v vetrcu, kakó žari nebo nad modrimi gorskimi vrhovi in čuje lahko lahko šumenje vodice v leskeči krasoti. Mladih jelk svečice pa goré v svetem jutru. Komu?

Nihče ga ni videl iti po gozdu; njega, ki o njem pripoveduje stara pripovedka. A v slovesapolni, praznični samoti doni vetra hvalospev. Tedaj se sklanjajo vrhovi in zvoné beli zvončki ter zró z rumenimi očesci, čudé se, v zlato jutro. Trn stoji ponosen v belem cvetnem krilu in divja črešnja ob vznožju griča siplje dehteče cvetje na zemljo. Vijolice pa in rumene trobentice krasé travnik, da je videti kot krasna preproga, ki čaka ponižno, da pride Bog čeznjo.

Nihče ga ni videl. A duša čuti njegovo bližino. Lahko domneva, da pojde uprav tod mimo, ko zadoni krilatcev najslajši spev. Morda pride v oblačilu svoje slave ravno tod mimo? — In njemu se klanja gozd, njemu vonja tisoč cvetov, njemu goré jelk svetle svečice. Zlata vodica mu žubori, blesti in šumljá. Vodica, ki jo blagoslavlja roke Kristove v jasnem velikonočnem jutru.